

BO'LAJAK PSIXOLOGLARDA KASBIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Akbarova Sadoqat Asadullayevna
Nizomiy nomidagi TDPU o'qituvchisi
Alimova Mohidil Zafar qizi
Amaliy psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyati ochib berilgan bo'lib bo'lajak pedagog-psixologlarda kasbiy kompetentlikni pedagogik jihatdan rivojlantirish yo'llari ko'rsatilgan. Bo'lajak o'qituvchilar uchun egallanishi mumkin bo'lgan pedagogik kompetentlikning rivojlanish darajasini aniqlaydigan kompetensiyalar majmuasi mazmuni yoritilgan.

Kalit so'zlar: kompetentlik, kasbiy kompetentlik, shaxsiy tajriba, texnologiyalar, amaliy faoliyat, rivojlantirish.

ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

Аннотация: В данной статье раскрыта сущность понятия компетенции и показаны пути педагогического развития профессиональной компетентности у будущих педагогов-психологов. Освещается содержание комплекса компетенций, определяющих уровень развития педагогической компетентности, который может быть приобретен будущими педагогами.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, личный опыт, технологии, практическая деятельность, развитие.

TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE IN FUTURE PSYCHOLOGISTS

Abstract: This article reveals the essence of the concept of competence and shows the ways of pedagogical development of professional competence among future teachers-psychologists. The article highlights the content of a set of competencies that determine the level of development of pedagogical competence, which can be acquired by future teachers.

Keywords: competence, professional competence, personal experience, technology, practical activity, development.

Bugungi kunda fan va texnika rivoji ta'lim va uning natijalariga qo'yiladigan talablarni tubdan o'zgartirishni talab etmoqda. Shunga asosan, yangi avlod standartlarini yaratish pedagoglarning oldiga muhim vazifa qilib qo'yilmoqda. Hozirgi vaqtgacha yaratilgan davlat ta'lim standartlari tizimlifaoliyatli yondashuvga asoslangan, ya'ni ta'lim maskanlarining maqsadini bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish tarzida aniqlashtirishdan iborat edi. Shu bois yangi davlat ta'lim standartlarini o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan

kompetentfaoliyatli yondashuvga asoslanishdan kelib chiqqan holda belgilash talab etilmoqda.

Zamonaviy sharoitda mehnat bozorida va kasblarda moslashuvchanlik, harakatchanlik va raqobatbardoshlikka ega bo'lgan malakali mutaxassis talabga ega. Shunga ko'ra, bu oliy o'quv yurtlarida talabalarning kasbiy tayyorgarligini qayta qurish, bo'lajak mutaxassislarning xalq xo'jaligi uchun umumiy ilmiy, maxsus bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirishni ta'minlaydigan yaxlit, yaxlit pedagogik texnologiyani yaratishni taqozo etadi. Biroq, shu bilan birga, davlatning o'z kasbiy faoliyati davomida o'ylash va doimiy ravishda o'zini-o'zi takomillashtirishga qodir bo'lgan professional mutaxassisni shakllantirishga bo'lgan ehtiyoji bilan uning kasbiy tayyorgarligiga tor funktsional yondashuv o'rtasida qarama-qarshiliklar mavjud.

Kasbiy kompetentsiya, bizning fikrimizcha, shaxsning ajralmas ta'limi bo'lib, uning bilimlari, ko'nikmalari, tajribasi, shaxsiy xususiyatlarida namoyon bo'ladi, bu shaxsning kasbiy faoliyatni amalga oshirishga tayyorligini belgilaydi. Shaxsning kasbiy rivojlanishi quyidagi asosiy bosqichlarni o'z ichiga oladi: kasbiy o'zini o'zi belgilash, kasbiy faoliyat, tanlangan sohada kasbiy o'sish, kasbiy kompetentsiyani shakllantirish.

Kasbiy kompetentsiyani shakllantirishda mutaxassisning qiymat-semantik sohasi muhim rol o'ynaydi. Bu kasbiy faoliyat shaxsning o'z hayot yo'lini qurishning asosiy vositalaridan biri ekanligi bilan izohlanadi. Shu bilan birga, bunday yo'lni qurish, agar kasbiy faoliyat shaxsiy ma'noga kirsam, muvaffaqiyatli bo'ladi. Kasbiy kompetentsiya insonda kasbiy vazifalarni sifatli bajarish uchun ichki motivatsiya va kasbiy qadriyatlar mavjudligini nazarda tutadi.

Bo'lajak psixologlarda kasbiy faoliyatga qadriyatga asoslangan munosabatni shakllantirish dasturi, I.Bexning fikricha, talabanning "o'zini professional sifatidagi imidjini" yaratishni o'z ichiga oladi [2,268–269]. "O'zini professional sifatida imidjini" shakllantirish muhim ahamiyatga ega, chunki kelajakdagi kasbiy faoliyatning imidjini va unda o'z imidjini rivojlantirish kelajakdagi mutaxassis sifatida o'zini rivojlantirish istiqbollari belgilaydi va tanlangan kasbiy yo'lining qiymatini oshiradi. O'z-o'zini kelajakka aqliy o'tkazish va "o'zini professional sifatidagi imidjini" yaratish faol tasavvur va xayoliy tasvirning yorqinligi asosida amalga oshiriladi.

Talabanning kasbiy tayyorgarligi kasbiy faoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan kasbiy ahamiyatga ega shaxsiy fazilatlarini shakllantirishni o'z ichiga olishi kerak (tashabbus, hamkorlik, guruhda ishlash qobiliyati, muloqot qobiliyatlari, o'rganish, mantiqiy fikrlash, ma'lumotni tanlash va undan foydalanish, muammoli vaziyatlarni hal qilish, tanlash optimal xulq-atvor strategiyalari).

“Kompetensiya” tushunchasi bilan bir qatorda, olimlar ko'pincha “kompetentlik” tushunchasidan foydalanadilar. Ilmiy ishlarni o'rganish natijalari ular o'rtasidagi munosabatlarning xilma-xilligini ko'rsatadi. Jumladan, O. Xutorskoy “kompetentlik”ni ob'ektlar va jarayonlarning ma'lum doirasiga mos ravishda belgilab berilgan va unga nisbatan yuqori sifatli ishlab chiqarish faoliyati uchun zarur bo'lgan o'zaro bog'liq shaxs sifatlarining (bilimlar, qobiliyatlar, malakalar, faoliyat usullari) yig'indisi sifatida belgilaydi.

Oliy ta'lim sohasida ularning kasbiy tayyorgarlik darajasini belgilash, undagi talablarga javob beradigan jihatlarni hamda mavjud kamchiliklarni va bo'shliqlarni aniqlash asosida ta'lim berishga bo'lgan haqiqiy ehtiyojlarni belgilash amalga oshiriladi. Shu asosida innovatsiyalarni hayotga joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu esa pedagogik kompetensiyani rivojlantirishga olib keladi. O'quv jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lgan holatlardan yana biri talabalarning o'quv faoliyatlarini ularning mayllari asosida tashkil etish va o'quvchi shaxsiga yo'naltirishdan iborat. Bular sirasiga talabalarda bilishga qiziqishlari, ularda burch hissi hamda ta'lim jarayonida mas'uliyatlilikni shakllantirish metodlari kiradi. Pedagogik jarayonlarni takomillashtirishda sub'ektlarning hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etish va muvofiqlashtirish, erishish zarur bo'lgan maqsadlar yo'nalishida ularning faolligini rivojlantirish samaradorligini ko'p jihatdan mavjud motivlarga va motivlashtirishga bog'liq bo'ladi.

Ta'lim sohasi – jamiyatning barcha muammolarini o'zida aks ettiruvchi ijtimoiy institutdir. Zamonaviy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy qadriyatlarni boyitib, takomillashtirib borish zarur, o'quv jarayoni orqali uni insonparvarlashtirish, ma'naviy-ma'rifiy yuksalishga ega bo'lgan tarbiyaviy tadbirlarni faollashtirish orqali, pedagogik-psixologik qo'llabquvvatlash orqali yuksak ma'naviy, mas'uliyatli, ijodkor, kompetentli fuqarolarni tarbiyalash lozim. Shaxsni ma'naviy-ma'rifiy jihatdan rivojlantirish hozirgi ta'limning asosiy masalasi bo'lib, buning uchun avvalo psixologning o'zida yuksak darajadagi ma'naviy-ma'rifiy kompetentlik bo'lishi shart. Ma'naviyat –insonning o'z shaxsiy potensialini ochishga qaratilgan, ichki olamining boyish bilan bog'liq bo'lgan sifatlarning ko'rinishi. Ma'naviyat – mukammallik va ichki olamning muvozanatini o'zida aks etuvchi shaxs sifatida o'zini anglashining tavsifidir. Bizning moddiy va ma'naviy farovonligimizni ta'minlovchi asosiy mezon sanaladigan ma'naviyatning yaqqol tasavvurlarini kelajak avlodga yetkazib bermok zarurdir. Ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish – bu o'ziga va atrofdagilarga qaratilgan xulq-atvorining ko'rinishi sifatida o'z-o'zini yaratishi va rivojlantirishi hisoblanadi. Ma'naviy-ma'rifiy kompetentlilikni rivojlantirish shaxsiy rivojlanishi, ma'naviy-ma'rifiy namunaning mavjudligi (ota-ona, ustozlar timsolida), ta'lim dasturiga integratsiyalashgan

umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan o'quv jarayonining tatbiq etilishi asnosida shakllanadi.

Xulosa sifatida shuni ta'kidlashimiz lozimki, bo'lajak psixologlarni pedagogik jarayonlarni tashkil etish va boshqarishning turli usullari bilan tanishtirish, ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirish, kasbiy mahorat sirlari bilan qurollantirish hamda pedagogik inovatsiyalar bilan ishlash metodikasini shakllantirish ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Pedagogik jarayonlarning samaradorligini ta'minlash uchun bo'lajak psixologlarda pedagogik jarayonlarni strategik rejalashtirish, loyihalashtirish, modellashtirish, o'quvchilar faoliyatini muvofiqlashtirish va ularning faolligini ta'minlash, vaziyatlarga ko'ra pedagogik jarayonni boshqarish usullari, metodlari hamda tamoyillari, innovatsion texnologiyalarni bilishi va ular asosida pedagogik jarayon sub'ektlarining innovatsion faoliyatini tashkil etish ko'nikmalarini shakllantirish zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni // O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami. –T., 2017. –B.39.

2. Бех И. Д. Воспитание личности: личностно-ориентированный подход: научно-практические основы / И. Д. Бех. М.: Просвещение, 2003. 344 с.

3. Бондар С. Компетентность личности — интегрированный компонент учебных достижений учащихся / С. Бондар. Биология и химия в школе. 2003. № 2. С. 8–9.

4. Зеер З. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход / З. Ф. Зеер // Образование и наука. 2004. № 7. С. 47.

5. Хуторской А. В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций / А. В. Хуторской // Инновации в общеобразовательной школе, методы обучения: сб. науч. трудов / под. ред. А. В. Хуторского. М., 2006. С. 65–79.